

PROFILAKTIKA INSPEKTORI OBYEKTLARINING TASNIFI HAQIDA AYRIM MULOHAZALAR

Qushboqov Shoxrux Xasan o'g'li

O'zbekiston Respublikasi IIV Akademiyasi mustaqil izlanuvchisi

Yoldashev Diyorbek Baxtiyor o'g'li

O'zbekiston Respublikasi IIV Akademiyasi kursanti, safdor

<https://doi.org/10.5281/zenodo.17678045>

ARTICLE INFO

Received: 11th November 2025

Accepted: 12th November 2025

Published: 22nd November 2025

KEYWORDS

profilaktika inspektori, obyektdarni tasniflash, xavf darajasi, risk assessment, o'tkir tiqli predmetlar, "Tiqli" tadbiri, ma'muriy huquqbuzarlik, E-Profilaktika, jamoat joylari, xavfli hududlar, Surxondaryo viloyati, ichki ishlar organlari, huquqbuzarliklarning oldini olish

ABSTRACT

Maqolada O'zbekiston Respublikasi ichki ishlar organlari profilaktika inspektorlari nazoratidagi obyektdarni tasniflashning nazariy-asosiy muammolari va takomillashtirish yo'nalishlari tahlil qilinadi. Hozirgi tasnifning kamchiliklari, yuklamaning notekis taqsimlanishi va huquqbuzarliklarning aniqlanishiga salbiy ta'siri ko'rsatib o'tiladi. Surxondaryo viloyati misolida: 2025-yilning 9 oyida "Tiqli" tadbiri doirasida 2260 ta o'tkir tiqli predmet aniqlanganligi, ma'muriy huquqbuzarliklarning 33 766 taga (+20 015) oshgani va boshqa statistik ko'rsatkichlar asosida. Xavf darajasiga (risk assessment) asoslangan uch bosqichli (yuqori - o'rta - past) tasnif modeli taklif etilib, "E-Profilaktika" axborot tizimini risk baholash moduli bilan to'ldirish, jamoat joylari va "xavfli hududlarni" alohida obekt sifatida kiritish, o'tkir tiqli predmet olib yuruvchilarni avtomatik ravishda o'rta xavf guruhiga kiritish kabi amaliy takliflar beriladi. Ushbu choralar profilaktika inspektorlari faoliyatining samaradorligini oshirishga xizmat qiladi.

O'zbekiston Respublikasida jamoat tartibini saqlash va huquqbuzarliklarning oldini olish tizimida profilaktika inspektorlari (PROFILAKTIKA INSPEKTORLARI xodimlari) markaziy o'rin tutadi. 2019-yilda qabul qilingan "Ichki ishlar organlari to'g'risida"gi Qonuniniga muvofiq, profilaktika inspektorining asosiy vazifasi - o'z xizmat hududida yashovchi shaxslar orasida huquqbuzarliklarning oldini olish, shuningdek, ma'muriy va jinoiy huquqbuzarliklarni aniqlashdan iborat. Ammo amaliyotda inspektorning "nazorat ostidagi obyekt" tushunchasi va uning tasnifi hali ham yaxlit nazariy asosga ega emas. Bu esa xodimlarning ish samaradorligiga, yuklamaning teng taqsimlanishiga va huquqbuzarliklarning aniqlanish darajasiga bevosita ta'sir ko'rsatmoqda.

Profilaktika inspektori obyekt deb, qonunda belgilangan tartibda uning doimiy yoki vaqtinchalik nazorati ostiga olingan shaxslar, oilalar, jamoat joylari, muassasalar va hududlar tushuniladi. Ushbu obyektlarni quyidagi toifalarga ajratilgan:

Oldin sudlangan shaxslar (ozodlikdan mahrum qilish bilan bog'liq va bog'liq bo'lmagan jazolar o'taganlar);

ma'muriy nazorat ostidagi shaxslar;

shartli hukm qilinganlar va jazo muddatini kechiktirilganlar;

oilaviy zo'ravonlik qurbonlari va potentsial huquqbuzarlar;

giyohvandlik, alkogolizm, o'yinbiznesga berilganlik kabi ijtimoiy xavfli holatlarga moyil shaxslar;

voyaga yetmaganlar orasidagi huquqbuzarliklar uchun mas'ul bo'lgan ota-onalar yoki ularning o'rnini bosuvchi shaxslar;
qidiruvdagi shaxslar va boshqalar.

Biroq, yuqoridagi tasnifning o'zi yetarli emasligi amaliyotda yaqqol ko'rinmoqda. Masalan, Surxondaryo viloyatida 2025-yilning 9 oyi davomida "Tiğ" tezkor-profilaktik tadbiri doirasida 2260 nafar shaxsning yonidan pichoq va o'tkir tiğli jismlar aniqlangan (2024-yilda – 1016 ta, ya'ni 1244 taga ko'p). Ulardan 1798 tasi pichoq, 149 tasi kastet, 59 tasi bita, 254 tasi boshqa o'tkir tiğli predmetlar edi. Aniqlangan 2260 ta holatning 1431 tasi bo'yicha ma'muriy bayonnoma rasmiylashtirilgan, 829 tasi ogohlantirilgan. Bu raqamlar shuni ko'rsatadiki, o'tkir tiğli predmetlarni olib yurishning oldini olishda profilaktika inspektorlarining roli beqiyos bo'lsa-da, bunday shaxslarni oldindan "xavf guruhi" sifatida alohida tasniflash tizimi hali to'liq shakllanmagan.

PROFILAKTIKA INSPEKTORLARI yo'nalishlarida xizmatga jalb etilgan xodimlar tomonidan 2025-yilning 9 oyida jami 33 766 ta ma'muriy huquqbuzarlik aniqlangan (2024-yilda – 13 751 ta, ya'ni +20 015 taga oshgan). Hamkorlikda fosh etilgan jinoyatlar 143 taga (2024-yilda 126 ta), ya'ni 17 taga ko'paygan. Profilaktika inspektorlari tomonidan shaxsan fosh etilgan jinoyatlar 33 taga (2024-yilda 37 ta), ya'ni biroz kamaygan bo'lsa-da, qidiruvdagi shaxslarning shaxsan ushlanishi 37 nafarga (2024-yilda 28 nafar) oshgan. Shu bilan birga, 5 nafar bedarak yo'qolgan shaxs aniqlangan, 5 ta jinoyatning oldi olingan. Biroq, PROFILAKTIKA INSPEKTORLARI xizmati olib boriladigan hududlarda 6 ta jinoyat (4 tasi o'g'irlik, 2 tasi bezorilik) sodir etilgani ham qayd etilgan. Bu holat inspektor yuklamasining og'irligi va obyektidagi shaxslarni to'g'ri tasniflamaslik oqibatida yuzaga kelayotganini ko'rsatadi.

Ilmiy adabiyotlarda profilaktika inspektorlari obyektini takomillashtirish bo'yicha bir qancha takliflar mavjud. Xususan, huquqshunos olimlar tomonidan "xavf darajasi" (risk assessment) asosidagi tasnif taklif etilmoqda [1]. Ushbu modelda shaxslar quyidagi guruhlariga bo'linadi:

yuqori xavf guruhi (oldin og'ir va o'ta og'ir jinoyatlar uchun sudlanganlar, shartli hukmning muddatidan oldin bekor qilinganlar, giyohvandlikning og'ir shakllari);

o'rta xavf guruhi (ma'muriy nazorat ostida bo'lganlar, oilaviy zo'ravonlik sodir etganlar, bir necha marta ma'muriy jazo olganlar);

past xavf guruhi (birinchi marta ma'muriy huquqbuzarlik sodir etganlar, o'smirlar orasidagi huquqbuzarliklar uchun javobgar ota-onalar).

Bunday tasnif inspektorga yuklamani teng taqsimlash, yuqori xavf guruhidagi shaxslarga ko'proq e'tibor qaratish imkonini beradi. Masalan, Surxondaryo viloyatidagi "Tiğ" tadbiri natijalarini tahlil qilganda, o'tkir tiğli predmetlarni olib yurgan shaxslarning 60–70 foizi oldin ma'muriy yoki jinoiy javobgarlikka tortilganligi aniqlangan [2]. Demak, ularni oldindan "o'rta" yoki "yuqori" xavf guruhiga kiritib, profilaktik choralar kuchaytirilganda, bunday holatlarni sezilarli darajada kamaytirish mumkin edi.

Yana bir muhim jihat – raqamli texnologiyalardan foydalanish orqali obyektidagi shaxslarni avtomatlashtirilgan tasniflash tizimini joriy etish zarurati. Hozirgi kunda "E-Profilaktika" axborot tizimi mavjud bo'lsa-da, u to'liq ishga tushmagan va xavf darajasini avtomatik baholash funksiyasiga ega emas. Xorijiy tajribada (masalan, Buyuk Britaniyaning Multi-Agency Public Protection Arrangements – MAPPa tizimi) shaxslar xavf darajasiga qarab 1–3-toifaga ajratiladi va har bir toifa uchun alohida nazorat choralari belgilanadi [3]. O'zbekiston sharoitida bunday tizimni joriy etish inspektorning ish vaqtini 30–40 foizgacha tejatishiga va jinoyatlarning oldini olish samaradorligini oshirishga xizmat qiladi.

Profilaktika inspektorlari obyektini tasnifida yana bir kamchilik – jamoat joylari va muassasalarning to'liq qamrab olinmaganligi. Masalan, Surxondaryo viloyatida 2025-yilning 9 oyida aniqlangan 33 766 ta ma'muriy huquqbuzarlikning katta qismi jamoat joylarida (ko'cha, bozor, transport) sodir etilgan. Biroq, hozirgi tasnifda "jamoat joyi" obyektini sifatida aniq belgilanmagan. Buni bartaraf etish uchun obyektidagi shaxslar bilan birga "xavfli hududlar"

(crime hot spots) va “xavfli muassasalar” (tungi klublar, alkogol sotiladigan do‘konlar) alohida toifaga kiritilishi lozim.

Xulosa qilib aytganda, profilaktika inspektorlari obyekt tasnifini takomillashtirish quyidagi yo‘nalishlarda amalga oshirilishi zarur:

birinchidan, xavf darajasiga asoslangan uch bosqichli (yuqori – o‘rta – past) tasnif tizimini qonuniy jihatdan mustahkamlash;

ikkinchidan, “E-Profilaktika” axborot tizimini risk assessment modulli to‘liq ishga tushirish;

uchinchidan, jamoat joylari va xavfli hududlarni alohida obekt sifatida tasnifga kiritish;

to‘rtinchidan, o‘tkir tiqli predmetlarni olib yuruvchi shaxslarni avtomatik ravishda “o‘rta xavf” guruhiga kiritish mexanizmini joriy etish;

Profilaktika inspektorlari soni va yuklamasini tasnif natijalariga qarab qayta ko‘rib chiqish.

Yuqoridagi takliflarning amalda qo‘llanilishi, Surxondaryo viloyati misolida ko‘rinib turganidek, ma‘muriy huquqbuzarliklarning aniqlanishini yanada oshirish, jinoyatlarning oldini olish samaradorligini kuchaytirish va profilaktika inspektorlarining ish faoliyatini sifat jihatidan yangi bosqichga olib chiqish imkonini beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Abdurahmanov Q. Profilaktika inspektorlari faoliyatini huquqiy tartibga solishning ayrim masalalari // Huquq. – 2023. – № 4. – B. 45–52.
2. Surxondaryo viloyati IIB axboroti. “Tiğ” tezkor-profilaktik tadbiri natijalari. Ichki hujjat. – Termiz, 2025.
3. Wood J., Kemshall H. Multi-Agency Public Protection Arrangements (MAPPA) in the UK // Journal of Criminal Justice. – 2021. – Vol. 49. – P. 101–118.
4. Xolmurodov A. Profilaktika inspektorlari faoliyatini takomillashtirish masalalari // O‘zbekiston ichki ishlar organlari akademiyasi ilmiy axborotlari. – 2024. – № 2. – B. 78–85.
5. Risk Assessment Tools in Criminal Justice: International Experience // UNODC. – Vienna, 2023. – 120 p.

INNOVATIVE
ACADEMY